

שמעתא אליבא דהלכתא

גליון תכ"ח | פרשת אח"מ - קדושים | תש"פ | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם חייבים לשלם למוסדות חינוך בזמן מגיפת נגיף הקורונה

א. שכר דבר ונאנס או היתה מכת מדינה. ב. מכת מדינה בשכירות קרקע. ג. אונס בשכירות פועלים. ד. מכת מדינה בפועלים ומטלטלים. ה. גדר מכת מדינה. ו. חוק המלכות אם חשיב מכת מדינה. ז. גורם חיצוני. ח. דין ניכוי להבא. ט. במקום ספק. י. מנהג המדינה, הסכם על דעת החוק.

א. שכר דבר ונאנס או היתה מכת מדינה

תנן בבב"מ (נהג) השוכר את החמור ומתה חייב להעמיד לו אחר. ובגמ' שם (טו) ס"ל לשמואל דאם לא העמיד לו רשאי השוכר למכור בהמה לויקח בה בהמה אחרת, ואם אין בדמים ליקח בהמה אחרת, שוכר בדמים בהמה אחרת עד שיגיע למקום שפסק עמו. וכן הובא בטש"ע (ח"י ס"ו סי' ע"א).

ותנן עוד שם (קג - קד) המקבל שדה מחבירו והיא בית השלחין או בית האילן, יבש המעין ונקצץ האילן אינו מנכה לו מחבירו. ובגמ' היכי דמי אילימא דיש נהרא רבא אמאי אינו מנכה לו מחבירו נימא ליה מכת מדינה היא, דתנן שם (קה) המקבל שדה מחבירו ואכלה חגב או נשדפה אם מכת מדינה היא מנכה לו מחבירו, אמר רב פפא יבש נהרא זוטא דאמר ליה איבעי לך לאתויי בדולא. וכן פסק השו"ע (סי' שכ"א סעי' א). ועיי' עוד בגמ' שם ובתוס' (ד"ה דאפשר) דהיכן שיש מכת מדינה אלא שאפשר עיי' טורח אינו מנכה לו. וכן פסק הרמ"א (שם סעי' א). מבואר שבמקום אונס אינו מנכה מהשכר, אבל במקום מכת מדינה מנכה לו.

ב. מכת מדינה בשכירות קרקע, חרדי ארוה וכו'

וכת' בהגה"מ (משפטי סי' כז) בשם הר"ש משאנץ שהשוכר בית ונשרף יחד עם כל הבתים שבעיר, הוי מכת מדינה, וגם אם שילם, צריך להחזיר לו כי במכת מדינה ההפסד על המשכיר, דאמרינן דמזלו של המשכיר גרם. ועפ"י פסק הרמ"א (סי' ש"ב סעי' יז) שאם נשרף הבית דינו כנפל (ומנכה לו) ואם נשרף כל העיר, הוי מכת מדינה ומנכה לו מן שכירותו מה שלא דר בו. והקשה עליו הסמ"ע (סי' ק"ד) דהלא בלא נשרף כל העיר ג"כ מנכה לו משכירותו, ועיי"כ הגיה בדברי הרמ"א נשרף הבית דינו כנפל, וי"א שצריך ליתן לו כל שכרו, מיהו אם נשרף כל העיר מנכה לו. והט"ז (שם) הסכים למשמע, וכת' דעיקר לדינא שדינו כנפל. והובאו דברי הסמ"ע בבניאר הגר"א (אות לו) ובקצות (סי' ק"ח). ועיי' משה"כ בזה הנתיבות (ב"י סי' ק"א). ועיי' עוד פתח"ש (שכירות פ"ג הנהג כ"ג מד"ה והתנ"י).

ואם אינו שוכר את המקום אלא משלם עבור זכות שימוש אינו בכלל שכירות קרקע, וכמ"ש בעבודת הגרשוני (סי' קכ"א) הביאו הפת"ש (רס"י קל"ח). ולפי"ז יי"ל שכן דינו של אורח במלון וכדו'. ועיי' בשמעתא עמיקתא גליונות קני"ג ושצ"ב. ואפשר שיש בזה נפ"מ בענין החילוק שהבאנו להלן באות ט' בשם הדרכ"מ ובאות י' בשם מהר"מ פאדואה, עיי"ש. וכמ"כ יש בזה נפ"מ במי ששילם המקדמת על שכירות קרקע ומחמת מכת מדינה נאלץ לבטל השכירות, שבאופן שהוא בכלל שכירות גמורה, המשכיר אינו חייב להחזיר את המקדמה (לפי המבואר להלן), כי דמים הוי קנין לענין שכירות, משא"כ אם אינו אלא זכות שימוש עיי"כ דמים אינו קונה בדכתי"ג על המשכיר להחזיר כספו, אלא די"ל שקונה בכתי"ג מדין טיטומתא, ועיי' בגליון שס"א, ואכמ"ל.

ג. אונס בשכירות פועלים

ואיתא בבב"מ (ע"ז) אמר רבא השוכר את הפועל להשקות השדה מזה הנהר, ופסק הנהר בחצי היום, אם אין דרכו להפסיק, פסידא דפועלים, אם דרכו להפסיק, אם הוא בן באותה העיר פסידא דפועל, אבל אם אינו מבן העיר פסידא דבעל הבית. וכת' הרא"ש (שם) אם אין דרכו להפסיק פסידא דפועלים כי כל אונסא דלא איבעי לאסוקי אדעתיהו אי נמי תרוייהו איבעי לאסוקי אדעתיהו, פסידא דפועלים, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. ואם רגיל להפסיק אי הוא בן העיר פסידא דפועל, אם הוא מעיר אחרת פסידא דבעל הבית, כי היה לו להתנות ע"ז מתחילה, עיי"כ. וכן פסק השו"ע (סי' של"ד סעי' א).

וכת' עוד הרא"ש (שם סי' א) בשם הר"ר יואל הלוי שמי ששכר מלמד לבנו וחלה התלמיד, אם אינו רגיל באותו חולי או אפי' אם רגיל והמלמד מן העיר ומכיר בו פסידא דמלמד, אבל אם רגיל בחולי ואין המלמד מכיר בו כגון שאינו מן העיר פסידא דבע"ה הוא. וכת' הב"י (סי' של"ד) בשם מהרי"ל (סי' מא) שאם שינוי אויר בעיר והבריה הבן דינו שוה להא דרבינו יואל. וכן הביא הרמ"א (שם סי' א) בכל אונס שאירע לפועל, כל ששניהם היו יודעין שדרך האונס לבא או ששניהן אינן יודעין, הוי פסידא דפועל כו', לכן אם קבל השכר כולו, א"צ להחזיר כלום, אבל ברחו מחמת שינוי אויר, הוי כשאר אונס, והוי פסידא דפועל או המלמד.

ד. מכת מדינה בפועלים ומטלטלים

אלא דעיי' במרדכי (ב"מ סי' שמג) שאם ביטל המלמד מחמת המושל בעיר הוי מכת מדינה וההפסד של בעל הבית. וכן הוא במהר"ם פדואה (סי' פ"ז). וכן פסק הרמ"א (רס"י של"ד ושב"א). וכן מציינו בהגהות אשר"י (ב"מ פ"ג סי' י) שאם הביטול הוא מחמת גזירות המושל בעיר ואי"א למלמדים ללמוד הוי"ל מכת מדינה ונותן לו כל שכרו, והביאו הש"ך (סי' של"ד ס"א). אלא שמסתבר שמ"מ בכתי"ג אינו משלם אלא כפועל בטל כהא שמצינו בריש סי' ש"ל"ג ושל"ד, ויעו"ב השו"ע (סי' של"ד סעי' ד) ובנרמ"א (סי' של"א סעי' א) שמבואר שאם לפי ראות עיני הב"ד המלמד נהנה בלמודו יותר מבטולו צריכין לתת למלמד שכרו מושלם. ועיי' בסמוך.

ה. גדר מכת מדינה

איתא בבב"מ (קה) היכי דמי מכת מדינה אמר רב יהודה כגון דאישידוף רובא דבאנא. ופרש"י (ד"ה רובא) "רוב הבקעה" שזו בתוכה. וכן פסק השו"ע (סי' שכ"א סעי' א) דהחוכר את השוכר שדה מחבירו, ואכלה חגב או נשדפה, אם אירע דבר זה "לרוב השדות של אותה העיר", מנכה לו מחבירו הכל, לפי ההפסד שאירע, עיי"כ.

ועיי' בשו"ע (סי' של"ד ס"א) שכת' המהר"ם פדואה (שם) לענין דבר משמע דאף שהרוב ברחו לא הוי מכת מדינה. וכתב עליו הש"ך דאין דבריו נראין לי דהא מבוואר בב"מ שם דברוב סגי, ומה שנקט ההגהות היינו דוקא במושל דהוי מילתא פסיקא משא"כ בחולי שהיו צריכין לראות אם הרוב חולים, אבל אחי"נ אם ידוע שהרוב חולים או שהרוב ברחו מהעיר הוי מכת מדינה, עיי"כ. וכן מבוואר בט"ז (סי' של"ד סעי' א) שכתב בענין דבר שבמקום שצריכים הרוב לברוח ודאי הוה מכת מדינה.

ועיי' בקצות (סי' שכ"ב ס"א) שכת' ע"פ מהר"ם מרטנבורג (סי' שפ"ג) דהא דאמרינן שאם פשטה המכה ברוב השדות הוי מכת מדינה ולא אזלינן בתר מיעוטא, אם המכה היא על שדות וזו השדה נמי נשדפה והיא בכלל הרוב ואם היא משכיר זו השדה לאיש אחר גיב"כ לא היה משלם כיון דנשדפה, אבל במקום שהמכה היא על אנשים שהיו צריכים לברוח משום סכנה, אם מיעוט אנשים נשארו בעיר לא הולכים אחר הרוב ואמרינן שהיה שוכרו זה שלא ברח, עיי"כ. אלא דעיי"ש בהר"ם שנקט שמ"מ בכתי"ג יחלוקו, והקצות תמה עליו דבגוונא שהוא ספק קיי"ל שעל המוציא להביא ראיה.

ולפי"ז יי"ל ששוכרים שטסו לחו"ל לפני חג הפסח אחר תחילת התפרצות נגיף הקורונה, ועתה אין בידם לחזור עקב ביטול טיסות של חברות או סגירת שדי תעופה, יי"ל שחייבים לשלם (א"כ מבטלים השכירות באופן המותר) דדמי להא שהביא הקצות הנ"ל שבמקום שהמכה היא על אנשים אם מיעוט אנשים נשארו בעיר לא הולכים אחר הרוב ואמרינן שהיה שוכרו לזה שלא ברח. וקיי"ב שלא היו צריכים לברוח מאתו. ועוד יי"ל דאין מכה זו ברוב השוכרים כי שאר הדברים כ"א באר"מ ממשכים לשכור ולדור בדירות, ועיי"כ חייב מכה פרטית. אולם באופן ששכרו דירה לפני התפרצות המגיפה ונתנו מקדמה ומחמת התפרצותה נאלצו להמנע מלבווא דין החזרת המקדמה כדלהלן אות ט'.

ו. חוק המלכות אם חשיב מכת מדינה

מעתה יי"ל שבזמננו בזמן התפשטות נגיף הקורונה שהאנשים הפסיקו לשלוח את בניהם למוסדות וכדו' עיי"מ למנוע הדבקות חשיב מכת מדינה. ועוד כיון שע"פ הוראות הרשויות היה אסור לקיים לימודים או ללכת למקומות עבודה חשיב מכת מדינה כמבואר בהגהות אשר"י (שם) שכת' דאם הביטול מחמת גזירות המושל בעיר ואי"א למלמדים ללמוד הוי"ל מכת מדינה ונותן לו כל שכרו. והביאו הש"ך (סי' של"ד ס"א). וכן הוא במרדכי (ב"מ סי' שמג) הביאו הרמ"א (רס"י שכ"א).

המשך בעמ' הבא

פניני הלכה

האם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן הגדל בעציץ שאינו נקוב

בעקבות המצב הקיים כעת מחמת מגפת הקורונה, ישנם רבים שעדיין לא ברכו ברכת האילנות, ואין בסביבתם אילנות מאכל שיש בהם פריחה, ועלתה השאלה אם אפשר לברך ברכת האילנות על אילן הנטוע בתוך עציץ שאינו נקוב.

[וכבר מבוואר במשנ"ב (סי' רכ"ו ס"ק א) משמיה דהאחרונים דהא דאמרינן דמיני ניסן, אורחא דמילתא נקט שאז דרך ארצות החמים לבלב האילנות, והי"ה בחודש אחר כל שרואה הבלבוב פעם ראשון מברך. עיי"כ. והי"נ אם לא ראה לבלבוב האילנות בחודש ניסן יכול לברך אף כעת בחודש אייר.]

אמרינן בברכות (מ"ג) האי מאן דנפיק בימי ניסן וחזי אילני דקא מלבב, אומר ברוך שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להתנאות בהם בני אדם.

וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' רכ"ו) - היוצא בימי ניסן וראה אילנות שמוציאין פרח, אומר ברוך אתה ה' א-להינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות להנות בהם בני אדם. ולי"ע אי שרי לברך ברכת האילנות על אילן שגדל בעציץ שאינו נקוב.

דהנה איתא בירושלמי (פ"ז כ"ב ס"א) עציץ שאינו נקוב מעשרותיו מהלכה, ותרומתו אינה מדמעת, ואין חייבין עליה חומש. רבי יוסי בעי מהו לומר על פיתו המוציא לחם מן הארץ.

ומבואר דמספק"ל לירושלמי אם גדלו חטין בעציץ שאינו נקוב ועשה מהן פת, אי מצוי לברך על הפת המוציא לחם מן הארץ או לא.

ואכן בחיי אדם (הל' ברכת הפירות כלל נ"א ס"ה) כתב - אחד מחמשת מיני דגן שגדל בעציץ שאינו נקוב ועשה ממנו פת, אינו מברך עליו המוציא לחם מן הארץ, דאינו נקרא לחם (כדאיתא בירושלמי כלאים ס"ז). אלא מברך עליו בורא מיני מזונות. וי"מ מברך עליו ברכת המזון (כדאיתא בברכות ריש פרק ג' שאכלו באכל טבל דמוק דנרע בעציץ שאינו נקוב, ועיי' במג"א סי' קס"ח ס"ק ט"ז).

קיי"מ דמ"מ מברך עליו ברכת המזון, הי"נ איתא בציון ירושלים (הנדפס על גליון הירושלמי שם) וז"ל - נשאלתי מק"ק טארניפאל למה נקט דוקא המוציא ולא שאל על ברכת המזון. והשבת"י בפשיטות דעיקר הבעיה אי בעציץ שאינו נקוב נקרא ארץ שדיק לומר המוציא לחם מן הארץ וכו', ולכן לא בעי על ברהמ"ז וכו' עיי"ש.

ובפנת הדביר (סי' ר"ג ס"ק א) כתב דמדברי הירושלמי נשמע דפרי שמברכין עליו בורא פרי האדמה כשגדל בקרקע, אם גדל בעציץ שאינו נקוב קאי בספק אם מברכין עליו בורא פרי האדמה או שהכל.

וכ"כ בחיי אדם הנזכר - וי"ל דהי"ה דאינו מברך בורא פרי האדמה דלא נקרא אדמה אלא במחובר. אלא דהוסיף וכתב - אמנם על פירות האילן צ"ע אם מברך בורא פרי העץ, אם מקרי פרי, וגם אם נקרא עץ. וציון לדבריו בנשמת אדם בסוף הל' לולב.

ושם (ככל קנייני נ"א ס"ק א) האריך דלון לולב הגדל בעציץ שאינו נקוב אי שרי לצאת בו ידי חובה, והניח הדבר בצ"ע. ובתוך דבריו שם כתב דני"ל דהי"נ מבעיא ליה לירושלמי אם מברכין על הפירות הגדלים בעציץ שאינו נקוב בורא פרי האדמה, דאדמה הוא נמי דוקא מחובר. אבל לברך בורא פרי העץ נ"ל דלא מספקא לירושלמי כלל דודאי מקרי עץ, עיי"ש.

הרי דס"ל לדינא כהירושלמי אלא דנתספק אם הי"ה לענין ברכת בורא פרי העץ, ונטה יותר לומר דלענין ברכת בורא פרי העץ מצוי לברך עליו, אך לענין מצות לולב הניח הדבר בצ"ע, וכן בהל' ברכות הניח הדבר בצ"ע אף לענין ברכת בורא פרי העץ.

ז. גורם חיצוני

כתב **בתשובת הראנ"ח** (סי' לה) בעובדא שהשכירו חנות ושוב הטילה המלכות קצבה על הסחורות באופן שלא היו מרויחים, וכתב שאין המום בהחנות שהרי החנות לפנייה ואם לא ימכרו סחורה יעשו בה מלאכה, ולא דמי ליבש המעיין, משום שנהר הוא צורך השדה וכשחוכר השדה הו"ל כחוכר שדה ומעיין, אבל הכא הו"ל דבר הבא מבחוץ בעלמא ואינו בדין זה, ע"כ. וצ"ל לדבריו ה"ש"ך (שם ס"א), וכת' ע"ז **החת"ס** (ח"ו"מ ס"ק קסא) דסברא נכונה היא. והביאו **הפת"ש** (ס"ק א).
אלא דע"י **בט"ז**? (רס"י שלד) שדבר חשיב מכת מדינה דאי"ל לדור בבתיים שבעיר, ואין לומר דהא בבית גופא ליתא שום מכה, דהא בגזירות המושל שלא ללמוד בדמרכ"ד פסק דלא הו"ל מכת מדינה כיון דרוב העיר לא ברוח, ע"כ. ומבואר דאף כשהגורם חיצוני אם מחמתו אי"א להשתמש בגוף הבית חשיב מכת מדינה. ונ"ל דלא פליג עם הראנ"ח כי שאני הכא שהמכה מחייבת לברוח וע"כ חשיבא כמכה בגוף הבית, משא"כ בהא דהראנ"ח שהבית ראוי למכירות אלא שיש מניעה צדדית לרווחים, ועי"ן.

ה. דין נכיו להבא

ועי"ן **במ"מ פדואה** (סי' לו) שכת' שמה שמבואר שבמקום מכת מדינה מנכה לו מהשכירות אינו שייך אלא על מה שעבר, **אבל להבא יש לו דין אחר והיינו דין חזרה** כדון המשכיר חמור ומת או בית שנפל שנתבאר לעיל אות ג' שיכול לחזור, ולא דמי למשכיר חמור וחלה שאם ראוי עדיין למקצת מלאכה, שאין השוכר יכול לחזור בו כמבואר בריש סימן ש"י, דשאני התם דראוי במקצת לכל המלאכה שהשכיר לו, אבל במקום שנתקלקל מקצת השכירות לגמרי חוזר דמה לי קטלא כולא או מה לי קטלא פלגא (ובנדון דשם מייירי שבפסיד מחמת גזרת השלטון חלק מהירווח המלוואות באמנה וה"ז כמתה לענין זה), ומי"מ מה שיכול לחזור היינו דוקא כשחזור לו מיד שראה הקלקול, אבל אי שנתמש בו אח"כ אמרינן דמחל כמבואר בסי' ר"ל"ב לענין מום במקח, ע"כ.
ועי' **בפתח"ש** (שם הגה ט"ז ד"ה ומדבר"ג) שכת' שמה שאומרים שאם לא חזר מחל היינו דבר שצריך מעשה בחזרה כגון במקבל שדה שהיא ברשותו, וכשרוצה לחזור צריך להחזיר השדה לרשות המשכיר, אבל במקום שאין מעשה בחזרה כגון במלמד שאינו לומד, וכ"ש בבית שנשרף שאין מה להחזיר, לא אומרים שמה שלא חזר הפסיד, וממילא דנים דין נכיו על העבר, ע"כ.

אולם **הדרכ"מ** (רס"י שכא) תמה על המהר"ם פדואה דמאי מיייתי ראייה מדין שכירות חמור שמת דאינו מכת מדינה לדבר שהוא מכת מדינה, וכן מובן מהא **דהמרדכי** (שם) דאף על מה שחלש שייך מכת מדינה ולא וכל בעל הבית (התלמיד) לחזור בו. ולא דמי לקרקע דאכלה חגב ומנכה לו חן שכירות ולא אמרינן דכל ההפסד על השוכר ולא על המשכיר (וכן ביאר דבריו בסמ"ע), די"ל דדוקא בקרקע שעדיין עומדת בחזקת המשכיר בזה אמרינן דגם הוא יפסיד משא"כ בשאר משכיר ולכך הוה כל ההפסד של שוכר מהא דבית שנשרף הנ"ל, ע"כ. ועי' **ברמ"א** (רס"י שכא) שהביא מח' לענין מלמד וכת' דהעיקר דאין חילוק במה שעבר או להבא. וכן מבואר בסי' ש"ל (ס"א) ורבינו ש"ך (ס"א) לענין שכירות קרקע.

והסמ"ע (סי' שכא) דחה דברי הרמ"א דאין טעם לומר שצריך הבעה"ב לשלם למלמד כל ההפסד, ואדרבה מסתברא לומר כיון שמכת מדינה היא המשכיר והשוכר שיון בדבר ואין לומר שמוזל של שום אחד גרם, ועוד דקיי"ל בסי' של"ד שדבר שאינו שכיח ולא הו"ל למידע לא לבעה"ב ולא למלמד, הוה פסידא דמלמד ודפוהל דהן באים להוציא, ולא חילקו שם בין מכת מדינה לאין מכת מדינה. וזה דמי להא דאיתא בס"י ש"י"א ס"ב ב' דאם אי"ל ספינה זו ויין זה שחולקים ההפסד, ע"כ.

והט"ז (שם) כת' שהסמ"ע לא דק **בדנהגות אשר"י** (שם) כת' בפירוש שנתון לו כל שכרו. ומהא דסימן של"ד לא קשה, כי לא מייירי ממכת מדינה ולא הו"ל פסידא רק על לחוד, אבל בכל מקום שיש מכת מדינה א"כ דכל ההפסד על בעה"ב דמזל דידיה גרים, וכן הוא במהר"ם פאדווה בסי' פ"ו שבמכת מדינה הו"ל כל ההפסד של בעה"ב, ע"כ. וביאר **בפתח"ש** (שם ד"ה וה"ט"ו) דלשיטת הט"ז צ"ל שבהיא דמלמד בעה"ב הוא כעין משכיר, אע"פ שלמעשה הוא שוכר את המלמד.

וכן **הש"ך** (ס"ק א) דחה דברי הסמ"ע, אלא דשוב כת' דמטעם אחר נרא' שאין דברי המרדכי במלמד סתירה לדברי מהר"ם פדאו"י דהתם לא למד מכאן ואילך ולא היה אפשר לו ללמוד עוד א"כ **כשהגיע סוף הזמן הו"ל כמו לעבר**, משא"כ בחנות וכה"ג דהחזיק החנות על עיני תחת ידו וי"ל דה"ל לחזו' לא חזר מחל וזה לא שייך במלמד דלא בבית שנשרף, והשתא אי"ש דהלא מהר"ם גופיה בתשו' סי' פ"ו כתב במלמד כהמרדכי, ע"כ. ומשמע דלמעשה מסכים למהר"ם פדאוה.

והנתיבות (סי' שלד ס"ק א) כת' שהעיקר כהרמ"א, וביאר דהא דבאכלה חגב אינו מנכה לו ובשוכר חמור ההפסד על המשכיר אף במכה פרטית, כי בשוכר חמור נעשה האונס בגוף הבהמה של המשכיר, ודמי באמת לנמצא מום במקח. ועוד שאינו יכול לומר להשוכר מולך גרם, כיון שגופה של בהמה ששייך להמשכיר איתרע ובמזלו של משכיר נעשה, משא"כ באכלה חגב דנעשה האונס רק בפירות ולא בגוף השייך להמשכיר כלל. ועיי"ש שטעם שבמלמד ההפסד על בעה"ב, היינו משום שעיניך שכרו הוא שיומר ובוזה לא גזר המושל, כיון שלא נאנס בגוף הדבר ששכרו לעשות דהיינו השימור, חייב לשלם, **משא"כ בחלה הנער או שברח מחמת דבר, שנאנס מחמת גוף הדבר ששכרו שאין לו לשמור דפטור**, ע"כ. ועי' **בחת"ס** (סי' קסא) המובא **בפת"ש** (שם).

ט. במקום ספק

ובמקום שיש ספק כתי' **המהר"ם פאדואה** (סי' לו) שאם הוא בקרקע, קרקע בחזקת המשכיר קיימא (כמבואר ב**שו"ע** סי' ש"י"ב ס"ע י"ו) והמוציא מחבירו עליו הראיה, ואע"ג דהשוכר עדיין לא נתן השכירות, צריך לשלם. ועי' **בפתח"ש** (פ"ה הגה נו ופ"א אות ח).
ועי' **בקצות** (סי' שכב ס"ק א) שכת' ע"פ **המהר"ם מרוטנבורג** (סי' שפג) שבמקום ספק כיון דקיי"ל כל היכא דקיימא ממונא תיקום, ואפי' בספיקא דתיקו, אי"כ הכא נמי אין המשכיר צריך להחזיר כלום. אלא דעיי"ש שמי"מ כתי' שיחילוקו ותמה ע"ז הקצות דכיון שיש ספק המוציא מחבירו עליו הראיה. ומסיק שודאי שבכה"ג מוקמינן ביד המוחזק.

והמחזק בצי"ק אם חשיב מוחזק לכאורה תלוי במח' הפוסקים דחשיב כשטר והנותנו מתחייב לשלם. ודעת **האג"מ** (ח"ו"מ ח"ב סי' ט) דהוי כתשלום ממש כי אסור לבטלו ע"פ דינא דמלכותא. ודעת **הגר"ש והגר"מ פישר זצ"ל** (הצ"ק בהלכה פ"א ע"ב ב הנה 27) שחשיב כדבר שיש בו ערך עצמי בגין שחירותו. ועי' בשמעתא עמיקתא גליון שני"ז. ועל כן יש להמנע מלהפקידם או להעבירם לאחר, כיון שהוא ספק מוחזק.

מעתה י"ל דבנ"ד כיון שמדי פלוגתא לא יצאנו המוציא חבירו עליו הראיה. ומי"מ כבר הורה **החת"ס** (אורח"מ כלל ז סי' י) במעשה שהיה שראוי להתפטר השלם חצי. וכן הורו מחשובי הדיינים שליט"א באר"י. אלא שמי"מ הכל לפי הענין שהרי עם המלמדים מוסרים שיעורים דרך תשלוף וכדו' ודאי שעי"ז צריך לשלם. מאידך יש לנכות את ההוצאות השוטפות שאין צורך להוציאם כעת כגון הוצאות נקיון, מזון וכדו'. וכן כל כיוצא בזה.

ובמקום שאין חובה לשלם אם הפועל או המלמד הוא נזקק נראה שניתן לשלם לו מכספי מעשר, ועי' בשמעתא עמיקא גליון שצ"ג בענין לשלם שכר לימוד ממעות מעשר.
י. מנהג המדינה, הסכם על דעת החוק

ומי"מ ע"י **בשו"ע** (סי' רלב ס"ו וי"ט) שבמקום שיש מנהג במדינה הולכים לפי המנהג. ועי' **באג"מ** (ח"ו"מ ס"י ע"ב) שבמקומות שיש חוק שהיה קיים לפני העסקה ועי"כ הדבר פשט כמנהג ברור הולכים לפי המנהג. וכן פסק **הגר"ש זצ"ל** (משפט שלמה ח"ג סי' א). וכמו כן כל הדיינים הנ"ל נאמרו כשלא התנו אחרת במפורש, אבל אם התנאו הכל הולך לפי התנאי. וכן במקומות שיש תקנון מקובל וע"ד כן משתתפים הכל הולך אחר התקנון. כי כל תנאי שבממון קיים כמבואר ב**שו"ע** (ח"ו"מ ס"ו ס"ע ב, סי' ס"א ע"ג וסי' רכה ס"ע ה). ועי"כ במקום שחתמו הסכם ע"פ דיני המדינה אמרינן דעל דעת כן ירד.

מ. סקנא רדינא

העולה לדינא, א' עובדים, מלמדים וכדו', שאין בידם למלאות תפקידם מחמת מכת מדינה כגון התפשטות מגיפה, י"א שההפסד הנגרם מחמת זה הוא על בעל הבית (המעסיק והורי התלמידים) ועליו לשלם משכורתם אע"פ שלא עבדו. וי"א שעליהם להתחלק בהפסד בשווה. ולמעשה כיון שיש מח' בדבר אם הבעל הבית מוחזק בממון מעיקר הדין אינו חייב לשלם. ומי"מ ראוי להתפטר לשלם חצי. (והכל לפי הענין שאם המלמד עדיין נלמדו דרך תשלוף וכדו' יש לשלם על כך. מאידך יש לנכות את ההוצאות השוטפות שאין צורך להוציאם כעת כגון הוצאות נקיון, מזון וכדו'). ב' אם העובדים או המלמדים כבר קיבלו משכורת אינם חייבים להחזיר לו הם מוחזקים בממון. ואם מוחזקים בעצמם הדבר שנוי במח' ועל כן יש להמנע מלהפקידם או להעבירם לאחר. ג' במקום שיש מנהג במדינה או תקנת ב"ד הולכים לפי המנהג או תקנת הבי"ד. וכן אם חתמו הסכם ע"ד החוק וכדו', או שיש תקנון מקובל וע"ד כן משתתפים, הכל הולך אחר התקנון. ד' נראה שבאופנים שפטור מלשלם אלא שהפועל וכדו' נזקק, רשאי לשלם שכרו ממעשר ספקים. ה' שוכרים ששכרו דירה לפני התפרצות המגיפה ונתנו מקדמה ומחמת התפרצותה נאלצו להמנע מלבוא, דין הדינים המספקים כדון עובדים ומלמדים הנ"ל. ו' שוכרים שטסו לחו"ל אחר תחילת התפרצות המגיפה (לפסח וכדו'), ועתה אין בידם לחזור עקב ביטול טיסות של התברות או סגירת שדי התעופה חייבים לשלם עבור השכירות (אא"כ מבטלים השכירות באופן המותר שבאופן זה פטורים מכאן ולהבא).

אולם **בפתח הדביר** נקט דלא קיימ"ל כהירושלמי, מאה דאיתא בבבלי (ברכות מ"ז ע"ב) דחזינן שגדלו בעציץ שאינו נקוב ועשה מחן פת מברך על הפת ג' ברכות, וכיון דברכינן עליה ג' ברכות מברך בתחילה המוציא, כדאיתא בתוספתא (פ"ד דברכות) כל שמברך עליו תחילה המוציא מברך עליו ג' ברכות, והי"ה איפכא. עיי"ש שהאר"ך בזה והביא עמ"ס נוספים. והעלה לדינא דעל פת מתמשת מיני דגן הגדל בעציץ שאינו נקוב המונח בארץ מברך המוציא לחם מן הארץ. ועל פרי הגדל בו מברך בורא פרי האדמה.

וכן העלה לדינא **הש"י חמד** (מערכת הכי כלל ק) דעל פת מעציץ שאינו נקוב מברך המוציא לחם מן הארץ. אלא דעיי"ש דביאר דמיי"ש פתח הדביר "שעציץ שאינו נקוב המונח על הארץ". היינו משום דאם אין העציץ מונח על גבי קרקע אינו נקרא גידולי קרקע כלל.

ועי' עוד **בקרן אורה** (מנחות ע.) דנקט דספק הירושלמי קאי דוקא לענין ברכת המוציא לחם מן הארץ, נוסח נוסח הברכה המוציא לחם מן הארץ, דכיון שגדל בעציץ שאינו נקוב לא מקרי גידולו מן הארץ. אבל מדאורייתא ודאי דמקרי לחם, והי"ל לענין ד' מינים שפיר הוי פרי העץ אע"ג שגדל בעציץ שאינו נקוב. וסיים דנראה דגם בורא פרי העץ יכול לברך, רק בורא פרי האדמה למאי דקיי"ל דיצא גם על פירות האילן, בעציץ שאינו נקוב איכא לסיפוקי כמו המוציא לחם מן הארץ, אבל מלשון המשנה בברכות דתנן על דבר שאין גידולו מן הארץ כלל מברך שהכל משמע שיכול לברך בורא פרי האדמה על הגדל בעציץ שאינו נקוב עיי"ש.

והנה לדעת החיי אדם, יל"ע בזה אף בעציץ נקוב המונח ע"ג מרצפות, דאפשר דחשיב כאינו נקוב מחמת הרצפות. ובפרט בבית שחומת קומת קרקע. וכמו שהאריכו האחרונים בזה לענין איסורי שביעית.

[ועי' **במנחת שלמה** (ח"א סי' מ"א ס"ק ב) דכתב דעציץ נקוב שעומד ע"ג רצפה אפשר דכיון דהרצפה קבועה ומחוברת יפה עם הקרקע רואים את הרצפה כצונמא שע"ג קרקע, ואם הניח אפר ע"ג צונמא וזרע בתוך העפר הרי פשוט דחשיב ממש כזרע בארץ. והניח הדבר בצ"ע].

והי"נ יש להסתפק אי מצי לברך על אילן הגדל בעציץ שאינו נקוב ברכת האילנות, שהרי נוסח הברכה "שברא בריות טובות ואילנות טובות [וי"ג טובים]", ושמא לא מקרי אילן.

ואף דהחיי אדם בהל' ברכות ציין לדבריו שנשמת אדם בהל' לולב ושם נטה לומר דשפיר מיקרי עץ. מי"מ בהל' ברכות הניח הדבר בצ"ע. ואי"כ לדעתו אכתי יש להזהר דבבר. [וכן להבנת הש"ד חמד בדבריו פתח הדביר כל שאין העציץ מונח ע"ג קרקע לא מקרי גידולי קרקע כלל].

העולה לדינא - היכא דאפשר לא יברך ברכת האילנות על אילן הגדל בעציץ שאינו נקוב [או על אילן הגדל בעציץ נקוב המונח ע"ג רצפות ובפרט שלא בקומת קרקע]. מיהו בשעת הדחק יכול לברך אף על אילן זה.

פניני מוסר

עניני שבת קודש

מעלת וקדושת השבת (יז)

כל מלאכתך עשויה ע"י ההתדבקות בקדושת השבת - "ועשית כל מלאכתך, כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה (רש"י). כל מלאכתנו עשויה; וכי איך זה אפשר? הרי יודע האדם שכמה וכמה דברים הניח באמצעיתם בערב שבת, ויצטרך לסיימם בשבוע הבא?

אך דבר זה נדרש מהאדם, שהתדבקותו בקדושת השבת תהיה כל גדולה שאף אם יעמוד בערב שבת באמצע עסק גדול ומטריד מאד, משיכנס השבת לא ימצא בנפשו שום נטיית רצון להרהר בו כלל. כי לעומת עוצם קדושת השבת כל דברי העולם הזה כאין וכאפס נחשבים לו, כי כולם כאחד אינם אלא הכנות לתכלית, והשבת הרי היא התכלית הרוחנית של הבריאה עצמה". (מכתב מאלה"ו ח"ב עמ' 14)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"

ניתן להאזין לשיעורי הלכה מבצעמח"ם שמעתא עמיקתא שליט"א בקול הלשון - טל': 6761* יש להקיש 3-3-1 שלווחה 65

ניתן לתרום דרך "נררים פלוס" - יש להקיש: 1. קופות נוספות 2. הניכי ישיבות רמות ב' 3. גליון שמעתא עמיקתא

הגליון נתרם בעילום שם להצלחת התורם ומשפחתו - לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503

© שמעתא עמיקתא - להפצת הגליון במקום מגוריהם או לימודכם נא לשלוח בקשה לדוא"ל: Amikta571@gmail.com

